

HASTANE: İLK MODERN ÖRNEKLERİNİ ABBASİLER KURDU

Binlerce yıl önce mağaralarda yaşayan gruplardaki yaşlılar, gençlere bitkisel ilaçların kullanımını öğretirdi. Irak'taki Shanidar Mağarası'nda 60 bin yıl önceden kalan ve doğal ilaç olduğu bilinen bitkilerin kalıntıları bulununca, bitkisel ilaçların o dönemlere uzandığı kanıtlandı. Binlerce yıl boyunca insanlar birbirinden uzak bölgelerde kabile hayatı yaşadığı için bitkisel ilaçlar dışında başka olanakları yoktu. Hastanelerin ortaya çıkışı; önce kentlerin ardından da krallık ve imparatorlukların kurulmasından sonra gerçekleşti. Dünya'nın ilk kentinin, 9 bin yıl önce kurulan Çatalhöyük olduğu kabul ediliyor. Anadolu'dan çıkıp Basra Körfezi'ne dökülen Dicle ve Fırat arasındaki Mezopotamya'da dünyanın ilk krallıklarını, 6 bin yıl önce Sümerler kurdu. O dönemlerde, tanrıların insanları cezalandırmak için hasta ettiği sanılırdı. Bu nedenle aşipu denilen şaman çağırılarak hangi tanrının kızdırıldığı öğrenilir ve o tanrıya hediyeler sunulur, hastaya muska takılırdı. Hasta iyileşmezse, asu denilen eczacı-doktor hastayı bitkisel ilaçlarla tedavi ederdi.

Şam'da 1100'lerde kurulan Nur al-Din Bimaristan

İlk modern hastane Bağdat'ta kuruldu

Hastaları evlerinde tedavi eden eczacı-doktorlar, kentler kalabalıklaşınca yetersiz kaldı. Yunanlılar, 2300 yıl önce hastaları iyileştirdiğine inandıkları Asclepius adlı tanrıları için yaptıkları mabette hastaları tedavi etmeye çalıştı. Romalılar; 1900 yıl önce yaralı askerler için "valetudinaria" denilen merkezler kurdu. Roma İmparatorluğu'nda Hıristiyanlık kabul edildikten sonra, ilk hastane M.S. 350'lerde İstanbul'da kuruldu. Bu hastaneyi, İstanbul'da doktor olan ve sonra aziz ilan edilen Aziz Sampson yaptırdı. Harun Reşit, 805'te her dinden kadın ve erkeğin ücretsiz tedavi edilip ilaçlarının verildiği dünyanın ilk hastanesini Bağdat'ta açtı. Bimeristan veya Darül Şifa denilen hastanelerin kuruluşunda Harun Reşit, Yahudi ve Süryani doktorlardan da destek aldı.

Masrafları vakıflarca karşılanan, doktor adaylarının eğitildiği ve 24 saat açık olan bimeristanlardan 900'lerde Bağdat'ta ve Şam'da 6'şar tane vardı. Emeviler de aynı yıllarda Endülüs'te bimeristanlar kurdu. Endülüs'teki bimeristanlar; Avrupa'da ve ardından tüm dünyada açılan modern hastanelere örnek oluşturdu. ABD'nin Ulusal Tıp Kütüphanesi yayınlarında; hastanelerin "Orta Çağ İslam medeniyeti ürünü" olduğu ve "Hristiyan mabetlerindeki tedavi hizmetlerinden daha üstün oldukları" belirtilmektedir. Bimeristanlar; nekahet dönemindeki hastalar, kazazedeler, bakıma muhtaç insanlar ve yaşlılar için barınak hizmeti de verirdi. Bu hastanelerde; cerrahi, iç hastalıkları, enfeksiyon hastalıkları, ortopedi ile mide ve bağırsak hastalıkları gibi kliniklerde uzman doktorlar vardı. Ölen hastaların ölümünün ihmali nedeniyle olduğu belirlenirse ailesi doktora tazminat davası açabilirdi. Hastanede kullanılan ilaçları saydalani denilen eczacılar hazırlardı. Hastanelerde eğitim amaçlı amfiler ve kütüphane de vardı. Tıp öğrencileri, hastaları muayene ve tedavi eden doktorlara eşlik ederdi. Eğitimi tamamlayan öğrenciler, uzman olacakları alanda tez yazar ve ardından sözlü sınavda da başarılı olursa doktor sertifikası alırdı. Bimeristanlarda doktorluk ve yöneticilik yapan İbn-i Sina'nın "el Kanun f'ıt Tıb" (Tıbbın Kanunu) adlı kitabı 14 ciltten oluşan bir ansiklopediydi. Tıbbın Kanunu, 1650'ye kadar Montpellier ve Leuven üniversiteleri başta olmak üzere Avrupa'daki tüm tıp fakültelerinde okutuldu.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü